

До разової спеціалізованої ради ДФ 58.053.032
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2)

РЕЦЕНЗІЯ

**Доктора мистецтвознавства, професора кафедри музикознавства
та методики музичного мистецтва
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Смоляка Олега Степановича
на дисертаційне дослідження Стойківа Андрія на тему:
«Метанаратив хеві-метал музики 1968–2018: історико-
культурологічний вимір», подане на здобуття наукового ступеня
доктора філософії зі спеціальності 032 – «Історія та археологія»**

Актуальність теми дослідження. Серед українських вчених-музикознавців значна увага приділяється дослідженням академічної та народної творчості. Меншій популярності отримали наукові огляди сучасної музики, а тим паче водночас важкої та закордонної музики. У дисертації надано спробу наукового осмислення й аналізу зарубіжної хеві-метал музики з часу її становлення наприкінці 1960-х, до сучасності, що важливо з огляду цілісності. Також розглянуто додаткові, поза музичні, причини становлення і популяризації цього жанру, що підкреслює вищезгадану цілісність, зокрема журналістський фактор у створенні назви «хеві-метал», травма на виробництві гітариста Тоні Айоммі з гурту Black Sabbath, через котру музикант послабив натягнення струн, завдяки чому звук став нижчим і брутальнішим у порівнянні до інших колективів того часу, тощо.

Окрім цього, дослідження розвитку важкої музики розглянуто через призму аналізу партитур і табулатур, що є незвичним для історичного дослідження, адже, з огляду на фах, у наукових працях істориків щодо музики на передній план виходять вивчення часу в якому формувались твори, глобальні та локальні події, які могли вплинути на митця, його особистість. У дисертації Стойківа Андрія також присутній відповідний огляд, однак він не є головним, радше допоміжним

до розгляду партитур і табулатур. Тобто, можна сказати, що наукова робота є якісним поєднанням історичного та музикознавчого дослідження.

Окремої уваги у контексті актуальності теми заслуговує, як пише автор дисертації – «якість авангарду всередині вітчизняних історичних досліджень», що означає не тільки претензію на новизну самої теми і тематики, а якісно-новий рівень самого дослідження, яке проявляється не тільки у поєднанні міжгалузевої методології дослідження та різних джерел, про що частково згадано вище, а й у новому баченні проблеми дослідження, створення нового та переосмислення старого бачення питання розвитку зарубіжної важкої музики. Це помітно навіть у формулюванні назви наукової роботи «Метанаратив хеві-метал музики...».

Важливим елементом актуальності є вже набутий важкою музикою часовий елемент. З моменту створення перших композицій хеві-металу пройшло вже більше п'ятдесяти років. Якщо говорити про рок-музику, котру автор також згадує у контексті найголовнішого елементу становлення хеві-металу, пройшло більше шістдесяти років. Оскільки фундаментальні дослідження відповідної музики у державах Західної Європи та Північної Америки відбувались ще на початку ХХІ століття, то у вітчизняній науці, такі дослідження тільки недавно почали появлятися. Це важливо з огляду на те, що, поки що, значна частина творців відповідної музики є живими, відповідно, науковці спроможні зафіксувати бачення творців хеві-металу щодо становлення та розвитку жанру. Така можливість може бути втраченою, якби тематику важкої музики почали досліджувати, наприклад, на двадцять років пізніше.

Отже, вибір теми є цілком логічним і обґрунтованим для розширення тематичного плану кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства, зокрема актуальних питань і проблем всесвітньої історії, адже музика у сучасному світі посідає одне із найважливіших місць не тільки культури, а й світогляду. Додатково, у дисертації розглянуто окремі контакти між церквою та релігійними громадами та музикантами, оспівування релігійних

мотивів у хеві-метал музиці та вплив релігії на розвиток жанру, що також резонує з науковою спрямованістю кафедри.

Наукова новизна результатів дослідження. Важливою рисою дисертації Стойківа Андрія є адаптація західних досліджень хеві-металу з музикознавчим розглядом партитур і табулатур, що є новаторським для вітчизняних досліджень. Автор також зазначає, що є творцем відповідної музики завдяки чому наукова праця має не тільки теоретичне бачення, а й практичне осмислення. Цей момент помітний у детальних описах структури композицій та як всі ці елементи функціонують разом та чому саме ті чи інші твори є вагомими для розвитку жанру, які з елементів знайшли своє продовження у новіших музикантів.

Також поглиблено бачення хеві-метал музики як складника контркультури, що ширше висвітлено завдяки опрацюванню саме зарубіжної наукової літератури. Це важливо, адже вітчизняні дослідники послуговувались радянськими, чи пізнішими напрацюваннями держав, які входили до радянського союзу.

Зазначені елементи наукової новизни підсумовані у висновках дисертаційного дослідження і складають вагоме значення для історико-культурологічної праці.

Практичне значення результатів дослідження. По-перше, праця Стойківа Андрія дає нове бачення для вітчизняної науки щодо важкої музики, її становлення, розвитку та функціонування. По-друге, робота може стати важливим фундаментом для майбутніх досліджень у такій тематиці.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Наукова робота Стойківа Андрія складається з анотації (україномовної й англійськомовної), переліку специфічних дефініцій, вступу, історіографічного та джерельного огляду, двох розділів викладу основного матеріалу, висновків, списку використаних джерел – 353 позиції. Загальний обсяг дисертації становить – 251 сторінку, з яких основного тексту – 165 сторінок.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження й її актуальність, визначено об'єкт і предмет, окреслено методологію, висвітлено наукову новизну та практичне значення праці, вказано територіальні та хронологічні межі, описано апробацію та публікації за темою дослідження.

У першому розділі «Історіографічний огляд, джерельна база та методологія дослідження» висвітлено рівень дослідження тематики хеві-металу в державах Західної Європи та Північної Америки на основі аналізу наукових напрацювань, на які опирався автор при написанні дисертації. Також висвітлено значимість кожного з джерел для формування загального бачення розвитку важкої музики.

Окреслено джерельну базу, до якої входять оцифровані партитури і табулатури, інтерв'ю музикантів, різні науково-популярні та документальні кінострічки, блоги, наукова періодика, матеріали інтернет-архівів.

Висвітлено методологію дослідження, котра включає як загальнонаукові, так історичні, музикознавчі, культурологічні специфічні методи дослідження. Окрім цього, автор використовує специфічний метод «гонзо» задля опису емпіричного знання. Використання кожного з методів та принципів детально описано посилаючись на приклади у дисертації.

У другому розділі «Передумови виникнення та ранні етапи розвитку метал-музики» дисертант дуже чітко окреслює багатовимірність проблеми становлення хеві-металу, якісно описує розвиток важкої музики впродовж 1960 – першої половини 1980 років. Головний акцент у цьому розділі поставлений на ґрунтовний розгляд партитур і табулатур композицій, адже саме у цей час були закладені найважливіші основи, які створили особливість хеві-металу, що принесло йому світову популярність на початку 1980-х.

Окрім цього, важливої уваги приділено феномену контркультури і місцю важкої музики у ньому, як вони впливали одна на одну, як створився саме культурницький образ хеві-металу, за яким ідентифікували поціновувачів відповідного жанру посеред інших людей та чому це мало

значний вплив на розвиток важкої музики наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть.

У третьому розділі «Особливості розвитку метал-музики з середини 1980 рр.» висвітлено створення різноманітних суб-жанрів, яких дисертант поєднав у дві головні категорії – «екстремальну» і «експериментальну».

Щодо першої категорії, автор окреслює проблему тематики жорстокості, брутальності та релігії у важкій музиці зведеної до екстриму. Висвітлено використання якісно нових технік вокалу, які склали головну рису екстремальних суб-жанрів. Також описано причини занепаду частини з суб-жанрів та їхнє значення у загальному розвитку важкої музики.

Щодо другої категорії, розглядається питання віртуозності, музичних запозичень, складності композиційних структур як показника еволюції хеві-металу. Значної уваги тут приділено не тільки партитурам чи табулатурам, а й концептуальності й особливій унікальності альбомів порівняно до попередніх суб-жанрів. Також окреслено стилістичні поєднання між хеві-метал музикою та іншими музичними стилями, наприклад з джазом.

Сумарно, третій розділ описує наслідки популяризації хеві-метал музики у першій половині 1980 років, що є логічним і послідовним продовженням попереднього розділу.

Загальні висновки та підсумування окремих розділів є аргументованими, чіткими та зрозумілими. Їхній зміст дає зрозуміти, що дисертант досягнув поставленої мети і цілей зазначених у вступі до дисертаційної роботи.

Повнота викладу основних положень дисертації в наукових виданнях.

Основні положення і результати дисертаційного дослідження відображено в 4 наукових публікаціях у фахових виданнях, одне з яких – англomовне. Наукові публікації містять обґрунтовані та вичерпні результати відповідно до поставлених завдань.

Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Стойківа Андрія Дмитровича відповідає спеціальності, за якою вона подана до захисту. Її структура, зміст і висновки повністю відображають основні положення

дослідження. Оформлення дисертації відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України №40 від 12. 01. 2017 р.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Під час рецензування дисертації щодо порушень академічної доброчесності через програми перевірки на плагіат і текстових запозичень не виявлено. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, усі наукові положення та висновки, вкладені в ній, створені автором особисто.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію є декілька моментів, на які можна звернути увагу:

1. У назві дисертації вказаний верхній рік 2018, у той час як третій розділ вказує тільки нижню межу «середина 1980 рр.» і не зазначається верхня межа, тобто 2018 р. Це помилка у тексті, яка не впливає на зміст загалом, однак перше, на що звертається увага.
2. Хоча для специфічних понять виділено окремий розділ, однак, іноді вони вживаються автором у ширших межах, аніж описані у відповідному розділі. Наприклад слово «лірика» при описі композиції «Dawn of Meggido» без конкретизації має дуже широкий спектр можливих тлумачень (с. 114). Подібні елементи іноді зустрічаються з іншими словами в дисертації, де без конкретизації специфічної дефініції її можна довільно трактувати.
3. Загалом науковий розгляд кожного окремого суб-жанру висвітлений по-різному. Це частково зрозуміло з головного акценту, який ставить автор до кожного із суб-жанрів. Однак цілісно складається враження, що окремі розділи дисертації писались у різний час. Особливо чітко це помітно порівнюючи завершення другого розділу та початок наступного. Поряд з цим, загальної цілісної картини це не спотворює, тобто повз дещо різні розгляди, сумарно, науковий текст має сенс і свою цілісність по відношенню до поставленої мети та завдань.

4. Через верхню межу, якою є 2018 рік, вивчення об'єкту дослідження відчувається дещо незавершеним. Однак це може бути обґрунтовано тривалістю й актуальністю об'єкту дослідження, про що згадує дисертант як «якість континууму».

Так чи інакше, висловлені зауваження не знижують загальну якість дисертаційного дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Стойківа Андрія Дмитровича «Метанаратив хеві-метал музики 1968–2018: історико-культурологічний вимір» є самостійним, якісним, цілісним та завершеним науковим дослідженням. Воно відповідає юридичним вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12. 01. 2017 р. №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12. 01. 2022 р. №44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії». Автор дослідження заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 – «Історія та археологія».

Рецензент:

доктор мистецтвознавства
професор кафедри музикознавства
та методики музичного мистецтва
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Олег СМОЛЯК

